

Slaavilaisia aineksia nimistössämme

Itämerensuomalaisten kielten slaavilaiset lainat ovat sekä iältään että frekvenssiltään varsin erilaisia. Vanhaan kerrostumaan kuuluu vähän lainoja, joiden levinnästäkin on pääteltävissä, ettei kysymyksessä ole rinnakkainen lainaus suomeen ja sen lähisukukieliin, vaan laina-aines on omaksuttu yhteiseen kantasuomeen. Myöhemmät lainat taas ovat jakautuneet asutushistoriallisista syistä varsin epätasaisesti itämerensuomalaiselle kielialueelle. Esimerkiksi suomen itämurteissa niitä on runsaasti, kun sen sijaan läsimurteisiimme ne eivät ole yleensä tunkeutuneet, mikäli kirjallisuus ei ole ollut niiden kuljettajana.¹ Nämä appellatiivisen sanaston lainaussuhteet näyttävät suurin piirtein kuvastuvan myös slaavilaisperäisessä nimistössämme, jossa esiintyy slaavilaista, ensi sijassa venäläistä, appellatiiviainesta paikannimien funktiossa, mutta lisäksi suoraan lainattua nimistöainesta, paikan- ja etenkin henkilönnimiä.

¹ Ks. tark. JALO KALIMA *Slaavilaisperäinen sanastomme* ss. 26—29.

Karjalaiseen ympäristöön kotiutuessaan venäläisperäinen nimistö mukautui foneettisesti uuteen kieleen. Se kansallistui, vaikka eräät venäjistä karjalaan lainautuneet vieraat äänneainekset (esim. *g, d, b, š, z, ž*) saattoivat säilyäkin (vrt. karj. *hilippa, hiloï, fila*, ven. Filip). Lännemmäksi Suomen Karjalaan ja Savoön tunkeutuessaan tämä nimistö muovautui tietenkin täydellisesti suomen kielen foneettiseen asuun.² Näin siis — yhden esimerkin mainitakseni — suomalaisalueilla ven. *Feodor*, karj. *Huodari*, kehittyi *Huotariksi*, ja yleensä sananalkuinen *f* substituotoitiin *h*:lla. Jos tätä ja eräitä muitakin muutoksia, esim. slaavilaisen *e*:n korvaamista vanhoissa, joskus nuorissakin lainoissa *ä*:llä³, voimme pitää äännelakeina, on ainakin teoreettisesti mahdollista selvittää monia etymologiaaltaan epäselviä itäsuomalaisia nimiä. Niinpä karj. hn. *Fekli* (vrt. Martemjan Feklistov, Manulko Feklin 1500 Käkisalmen alueella⁴) edellä mainittujen (oletettujen) äännelakien mukaisesti on meillä voinut kehittyä *Häkli*-nimeksi, siis *Feklin*~*Häkli* samoin kuin *Jeskin*~*Jäske*,? *Jääski*⁵, mikä teoria tuntuu varmemmalta kuin yhdistää nimi äännteellisesti läheisiin, mutta nimenantoperiaatteiden kannalta vieraisiin appellatiiveihin *häkilä, häkylä, häklä* 'piikkinen pellavien ja hampujen puhdistuslaite', verbeihin *häkilöidä, häkylöitä, -idä, häklätä* jne., jotka nekin ovat lainoja.⁶ Esimerkin tarkoituksena on lähinnä osoittaa, että venäläisperäisen nimistömme etymologioimisessa on kiinnitettävä huomiota myös niihin äännteellisiin muutoksiin, joita on tapahtunut nimien siirtyessä kieli- ja murrerajojen yli.

Itäsuomalaista, etenkin Laatokan seutujen nimistöä tarkastellessa huomio kiintyy myös eräisiin slaavilaisävyisiin johtimiin (*-tsa, -tsu*), joista tosin edellisellä näyttää olevan myös suomalaisugrilaiset juurensa.⁷ Riittävän aineiston puutteessa niiden yksityiskohtainen selvittely on tässä jätettävä syrjään; totean vain *-(i)tsa* johtimen runsauden esim. Inkerin kylännimistössä ja *-tsu* johtimen leimaa antavan sävyn esim. Laatokan-Karjalan nimistössä, jossa tapaamme sellaisia esimerkkejä kuin *Hamatsunlampi, Heinätsylampi* Suojärveltä, *Munatsunsaari* Impilahdelta, *Pahatsunsoo* Liperistä, *Ohvatsu, Simatsunlahti, Himatsunmäki, Lammatsunlahti, -niemi* Sortavalan pitäjältä, ym. Kun eräistä nimistä tavataan paralleelimuotoja *Ohvatsu*~*Ohwonsaari, Himatsu* ~ *Himanan*, jotka ovat Sortavalan saaristosta⁸, ja kun johdin

² Kysymyksestä ks. VILJO NISSILÄ Lisää venäläisperäisiin henkilönnimiin Itä-Karjalan paikannimistöä ss. 1—9.

³ KALIMA mt. s. 34.

⁴ J. V. RONIMUS Novgorodin vatjalaisen viidenneksen henki- ja verokirja v. 1500 ss. 7, 17.

⁵ VILJO NISSILÄ Pohjois-Pohjanmaan karjalaista nimistöä. Virittäjä 1948, ss. 227—228.

⁶ Y. H. TOIVONEN Suomen kielen etymologinen sanakirja I 96.

⁷ LAURI HAKULINEN Suomen kielen rakenne ja kehitys I 122. — Ks. myös PERTTI VIRTARANTA Kauvatsa ja Äetsä. Satakunta XIII 191—199.

⁸ LIINA MOILANEN Sortavalan saariston asumusten nimet 33. Käsikirj. PNA.

esiintyy runsaana Laatokan karjalaismurteiden appellatiivistossa, esim. *lođ-mattšu* 'syväne maastossa' (vrt. *lođmu* 'notko'), *nurmittšu* 'nurmikko' (vrt. *randunurmi*, *pihanurmi*), vieläpä adjektiivissa, esim. *nagrattšu* 'naurava, iloinen', *pahattšu* 'huonohko', jotka esimerkit ovat Salmista^{8a}, lienee pakko ajatella, että vierasperäisiä johtimia on voitu lainata ehkä irrallisestikin (vrt. karj. *niekka*) tai että ne — jonakin ajankohtana — ovat analogisesti siirtyneet omaperäiseen sekä appellatiiviseen että propriseen sanastoomme jostakin tai joistakin lainoista, joihin ne jo valmiiksi olivat liittyneet.⁹

Eräissä nimivertailuissa on tyydyttävä pelkkään äänteelliseen yhtäläisyyteen, jos esim. maantieteelliset näkökohdat tai muut todennäköiset seikat puoltavat nimien yhdistämistä, vaikkapa niiden etymologinen selvittely olisikin jossain tapauksessa mahdotonta. Näin esim. Kannaksen Raudun kn. *Korlee* on leimattava venäläisperäiseksi, sillä sen vanha merkintä Pogoreloje, Pogorjeloj v. 1500^{9a} on yhdistettävissä Inkeristä v. 1618 mainittuun kylännimeen Pogoreloi By¹⁰ ja Vepsästä v. 1496 tunnettuun nimeen Der. Pogoreloje¹¹, ja toisena esimerkkinä Kannaksen Pyhjärven kn. *Vernitsa*, joka varmaan on etymologialtaan sama kuin inkeriläinen kn. Vernitsa, Dr. Věrnitsy 1500, Weernitza Ödhe 1618.¹²

Lisäksi kieli- ja murrerajojen erottamia nimiä vertailtaessa on huomattava, että monissa tapauksissa alkuperäisen suomalaisen nimen rinnalle jo varhain on syntynyt vierasperäinen, usein käännösnimi, joita esiintyy varsinkin Itä-Karjalan ja Inkerin paikannimistössä. Merkitykseltään hämärtyneiden primääristen suomalaisnimien etymologisessa selvittelyssä niillä voi olla suorastaan ratkaiseva merkitys. Niinpä Inkerin Soikkolan kn. *Pärspää* (myös *Pärspäänjärvi*) olisi varsin vaikeasti tulkittavissa, ellemmetuntisi sen venäläistä vastinetta *Liiþova*, johon sisältyy appellat. *liþa* 'lehmus, niinipuu, pärnäpuu'. *Pärspää* on näet sisäheitollinen muodostuma primääristä *Pärnäspää* -asusta (vrt. myös sn. *Pärnänen*), kuten myös osoittaa nimen vanha asiakirjamerkintä *Lipoua* eller *Pernes Pää* by (v. 1618).¹³

^{8a} PEKKA POHJANVALO Salmin murteen sanakirja. Täydennysosa. -*šu* -johtimesta ks. A. AHLQVIST Venäläisiä sanoja Suomen kielessä, Suomi 1857 s. 90 ja A. GENETZ Tutkimus Venäjän Karjalan kielestä, Suomi II: 14, s. 183.

⁹ Ks. VILJO NISSILÄ Paikannimien syntykysymyksiä. Virittäjä, 1940, s. 187.

^{9a} RONIMUS mt. s. 123, 135.

¹⁰ Jordeböcker öfver Ingermanland. Pistsovyje knigi izorskoi zemli. Tom I. Gody 1618—1623, s. 103.

¹¹ Pistsovyje knigi Obonežskoi pjatiny 1496 i 1563 gg, s. 19.

¹² Perepisnaja obrotšnaja kniga votskoi pjatiny 584. — Jordeböcker öfver Ingermanland 1618—1623, s. 79.

¹³ Jordeböcker öfver Ingermanland 1618—1623, s. 198.

I

Tutkimuksen nykyisessä vaiheessa ei ole ratkaistavissa, onko kieleemme — oikeastaan kantasuomeen — samanaikaisesti appellatiivisen sanaston mukana, jonka vanhimmat edustajat arvelun mukaan ovat aikaisintaan vuoden 600 tienoilta jKr., lainautunut myös slaavilaista nimitystä, etenkin henkilönnimiä. Ilmeistä kuitenkin on, että vanhimmat slaavilaiset (venäläiset) lainat, joita on nimityksissämme, ovat kiteytyneet sellaisiksi kieleemme lainattuina appellatiiveina. Niitä ovat — eräitä esimerkkiryhmiä mainitakseni — ensinnäkin vanhaan kalastusermistöön kuuluvat *katitsa*, *katiska*, *kartiska*, *kaartiska* (esim. *Katitsalahti* Vuoksella, *Katitsalampi* Impilahdella), joka tavataan sekä appellatiivina että paikannimityksessä Ruotsissa, vieläpä Norjassa¹⁴, ja *ahrain*, *atrain*, *atras*, *atrain* jne.' haarukkapäinen tuulastusase, ahingas'. Maanviljelystermejä edustavat *sirppi* (esim. *Sirppilahti* Kangasniemessä, *Sirppiniemi* Laukaassa), *talkkuna* (esim. *Talkkunalahti* Heinävedellä, *Talkkunoja* Ilmajoella), talousesineitä *lusikka* (esim. *Lusikkasaari* Antreassa, *Lusikkasalmi* Kerimäellä), rakennusainetta *lava* (esim. *Lavaniityt* Hauholla), *pätsi*, länsimurt. *pätti* (esim. *Pättimäki* Hattulassa, *Pättikivi* Hauholla, *Pättiniemi* Akaassa, *Pättipelto* Eräjärvellä), *veräjä* (esim. *Veräjäpelto*, -*vainio* Hämeenkyrössä), kulkuvälineitä ilmaisevia sanoja *lotja* (esim. *Lotjaranta* Vuoksella), *majakka* (esim. *Majakka-kallio* Asikkalassa), yhteiskuntaelämään liittyviä *raja* (esim. *Rajakallio* Tyrväässä, *Rajakari* Askaisissa), *kapakka* (esim. *Kapakanpelto* Heinolassa), *rosvo* (esim. *Rosvokorpi* Heinävedellä), *voro*, itämurt. *vora* (esim. *Voronlampi* Juuassa) ja kristinuskon alalta *risti* (esim. *Ristikari* Askaisissa), *pappi* (esim. *Papinholma* Kaarinassa, *Papinkuru* Eurajoella), *kuoma* 'serkku, ystävä, lapsen kummi' (esim. *Kuomalanlahti*, -*niemi* Antreassa).

Mielenkiintoisimpia ovat kauppatermistöön kuuluvat vanhat slaavilaiset lainat, esim. appellat. *turku* 'kauppapaikka, tori', joka tunnetaan vanhasta kirjakielestämme sekä rudimentäärinä nykykielen sanontoina *maailman turut*, *turuilla*, muinaisven. *torǵo*, nykyven. *torg* 'markkinapaikka, kauppatori, kauppa, kaupanhieronta, huutokauppa'¹⁵, joka on kiteytynyt vanhimman kaupunkimme Turun nimeksi ilmeisestikin, kuten on arveltu, Novgorodin kauppayhteyksien välityksellä. Siitä ovat myöhemmin kehittyneet asuinpaikkaa ilmaisevat sukunimet *Turkulainen*, *Turkunen* ja todennäköisesti myös *Turunen*. E. A. TUNKELO on yhdistänyt näihin kauppayhteyksiin Turun *Kupittaaan* (alun perin *Kupitsa*), ven. *kupets* 'kauppiaas'¹⁶, mutta ilmeisesti nimeen sisäl-

¹⁴ IVAR MODÉER Småländska skärgårdsnamn 177, 178 ja G. INDREBØ Innsjönarnamn 110.

¹⁵ KALIMA mt. s. 174.

¹⁶ Pari etymologiaa. Virittäjä 1900, ss. 69—73.

tyy, kuten HEIKKI OJANSUU on osoittanut¹⁷, viron *kupits*, -a, *kupats*, -e, etelä- viron *kupets*, -a, latin *kupice* 'rajapyykki', joiden alkuperä on etsittäviissä slaavilaiselta taholta.¹⁸ Lopullisesti hyväksytty ei liene myöskään LAURI POSTIN oletamus *Paaskunta* (kylä Kaarinassa) < *payastakunta*.¹⁹ — Novgorodilainen (oletettu) vaikutus Aurajoen suuseudun murteeseen ja nimistöön ansaitsisi oman tutkimuksensa.

II

Myöhemmät venäläiset lainat ovat tunkeutuneet vain itämurteisiiimme ja niiden mukana syvinä kiiloina länteen sekä etenkin Pohjois-Pohjanmaalle. Lainojen murremaantieteellinen tarkastelu antaisi varmaan viitteitä myös niiden ikäkysymyksistä ja kulkeutumissuunnista.

Erittäin runsaasti venäjän topografista sanastoa tapaamme Itä-Karjalan, Vepsän sekä Inkerin kielessä ja nimistössä. Niinpä Inkerin kylännimistössä ovat *Peski* (ven. *pesok*, gen. *peska* 'hiekkainen seutu, hietanummi'), *Poru*, D. Bor 1500²⁰ (ven. *bor* 'havumetsä, kangas'), *Murja* l. *Murje* (myös *Murjajoki*, *Murjejoki*), D. Mor'ja na retške na Mor'je, D.v Mor'je Ladožskogo ozero 1500, Moria by 1640²¹ (ven. *móre* 'meri', vrt. Laatokan meri), Itä-Karjalassa *tšuroja* (aun. *tšuru*, lyyd. *tšur* 'sora, hiekkä', ven. *tšura* 'krupnyi pesok, zemlja, pereměšannaja s kamnem²²), joka tunnetaan myös Vepsästä (*tšurei*), *kriežanitud* (lyyd. *kriež*, ven. *krěž* 'mäki, harju'), muutaman esimerkin mainitakseni. Tämän ryhmän nimiä — harvoja poikkeuksia lukuunottamatta — esiintyy vain rajaseuduillamme Laatokan-Karjalassa ja Kannaksella, kuten esim. *Alvoitunguba*, *Kaurunguba* Salmassa (ven. *guba* 'lahdelma, poukama'), *Rosliva* l. *Roslivanjärvi* Kivennavan Raivolassa (ven. *razliv* 'tulva'), ja Sakkolasta olen merkinnyt muistiin ahtaalla alueella tunnetun appellat. *veretti*; *veretit* 'veden lohkoma rantapoukama tasaisella lietteellä' (Sakkolan Riiska), joka sisältyy metsäpirttiläiseen paikannimeen *Veretit* (vrt. monikko): nimellä tarkoitetaan niitä harjanteiden välisiä, veteliä ja soistuneita notkoja, jotka Laatokan rantaviivan suuntaisina kulkevat Vanhastajaamasta Taipaleeseen ja jotka ovat olleet Laatokan vanhaa aaltomaista pohjaa. Appellatiivi ja siitä kehittyneet propri on yhdistettävä esim. Itä-Karjalan alueilla tavattavaan ven.

¹⁷ Lisiä suomalais-balttilaisiin kosketuksiin, Suomi IV 20, s. 17. Ks. myös Virittäjä 1914 ss. 185—186.

¹⁸ KALIMA mt. s. 109.

¹⁹ Kaarinan Paaskunta ja Aurajoen suun muinainen kauppa. Kalevalaseuran vuosikirja 30 ss. 128—135.

²⁰ Perepishnaja obrotšnaja kniga votskoi pjatiny 368, 402.

²¹ Ed. teos s. 827 ja Jordeböcker öfver Ingermanland. Pistsovyje knigi iżorskoi zemli, Tom I, otdel 2, s. 211.

²² G. KULIKOVSKIJ Slovar' oblastnogo olonetskago naretšija.

appellatiiviin *veretija, veret'ja, veret'* (Dal), *vereteja* 'vozvyšennyi suhoi utšastok zemli sredi bolot ili bliz reki, obrazujuščij vo vremja razliva ostrov' (V. G. Heiman²³), jonka *PODVYSOTSKIJ* mainitsee sekä Aunuksesta että Vianan Kemistä²⁴ ja joka esiintyy esim. etelävepsäläisessä paikannimessä Der. na Rjazine ž na Vereteja, Der.na Veretje 1496.²⁵ Originaaliin verrattuna sakkolaisessa termissä on kuitenkin tapahtunut merkityksen muuttuminen samaan tapaan kuin *KALIMAN* mainitsemassa syrj. maastosanassa *veret'a-kost* 'syvennys, laakso, rotko'.²⁶

Laajemmalle levinneitä ja siis ilmeisesti vanhempia ovat maastoappellat. *luosa* 'lätäkkö' (Kivennapa, Sakkola, Vuoksela, Kurkijoki), vesiroppakko (Lemi), *loso* 'kallion kolo, pieni syvennys, jossa sadevesi säilyy' (Jaakkima), vesiperäinen kohta, paikka maassa (Parikkala), *lyösö* 'pieni märkä alava kohta' (Kurkijoki, Kiihtelysvaara, Juuka), *luožo* 'lätäkkö, lammikko' (Salmi), ven. *lúža* 'lätäkkö, rapakko', esim. *Luosanpelto* Vuoksenrannassa, *Luosanniitty* Kangasniemessä, *Luosanrapakko* Juvalla, *Luosonjoki* Tohmajärvellä, *Losomäki, -puro, Losokkoaho* Juuassa, *Losovaara* Nurmeksessa, *Losunniitty* Kangasniemessä, *Losuaho* Joroisissa, *Lyösönselkä* Suojärvellä, sekä appellat. *pauna* 'vesilammikko' (Karinainen, harv.), *pauni* 'vesilätäkkö' (Nastola, Myrskylä, Asikkala, Artjärvi, Iitti), *paunu* 'vesilätäkkö' (Hollola, Lemi, Taipalsaari, Säkijärvi), *paunu* 'joessa tai ojassa oleva levenemä, leveä kohta' (Kurkijoki), joilla alueilla se on tunnettu myös paikannimistössä, vieläpä kauempanakin, esim. *Paunu, Paununperä* Hauholla, missä sen merkitys on kuitenkin tuntematon. Termi, jonka *KALIMA* on yhdistänyt ven. appellatiiviin *bagnó* 'eine niedrige, sumpfige Stelle'²⁷, jollaista on esim. Hauhon Paununperän maasto, on leviämisaalueestaan päätellen voinut kulkeutua Viron kautta, jossa appellat. *paun, gen. pauna* 'Wasserloch zum Flachrösten', *jö.-paunad* 'niedrige Stellen am Bachufer, welche sich bei Hochwasser füllen'.

Kasvistotermeihin liittyvät rautulainen kn. *Liiþ(p)ua*, Lipovoje 1500²⁸, jonka etymologiasta (ven. *lipa* 'lehmus, niini-, pärnäpuu') on ollut jo puhetta, sekä sakkolalainen pn. *Tuprova* (myös *Tuprovan kangas*), vrt. Dubrovino 1500²⁹, joka on yhdistettävä Inkerin kylännimeen D. Dubrova 1500, Dubroua Öde 1618³⁰ sekä Etelä-Vepsän kn. Der. Dubrovo 1496 (myös hn. Gridka da Jakimko Dubrovi 1496)³¹ ja johon sisältynee appellat. *dubráva* l. *dubrôva* 'tammisto,

²³ Materialy po istorii karelii XII—XVI v. v., s. 390.

²⁴ A. PODVYSOTSKIJ Slovar' oblastnogo arhangel'skago narečija.

²⁵ Pistovyje knigi Obonežskoi pjatiny 1496 i 1563 gg. s. 52, 54.

²⁶ Die russischen Lehnwörter im Syrjänischen. SUST XXIX 164.

²⁷ Slaavilaisperäinen sanastomme 136.

²⁸ RONIMUS mt. s. 138.

²⁹ RONIMUS mt. s. 55.

³⁰ Perepisnaja obrotšnaja kniga votskoi pjatiny 82, 274, 392, 402. — Jordeböcker öfver Ingermanland 1618—1623, ss. 35, 156.

³¹ Pistovyje knigi Obonežskoi pjatiny 1496 i 1563 gg., ss. 18, 49.

lehtimetsä, lehto, tiheikkö'. — Paikan asemaa ilmentää Kannaksen Pyhäjärvellä kn. *Konnitsa* (myös *Konnitsanjoki*), murt. *koñitsa*, *koñitsajok*, joka on kehittynyt venäläisessä paikannimistössä yleisestä appellatiivista *konets*, gen. *kontsa* 'loppu, pää' (vrt. esim. Der. v Kontse 1496 Vepsässä³²).

Kalastussanastoa edustaa — paitsi vanha *katitsa* termi — appellat. *kolut* 'stängsel af spjelar i vatten för fiskbragder' (Lönnrot), *kolu* 'seiväspato, jonka seinä tehtiin taajaan lyödyistä sulkupuista'³³, kalapato, järven pohjaan isketty paalurivi, jonka aukkojen kohdalle asetetaan rysät (Sakkola), eräänlainen pyyntilaite, jossa on havuista seipäiden varaan tehty aita, siipilaudat ja merta (Kurkijoki), risuaita, jonkinlainen pato, joka tehdään kaloille (Räisälä). Tällainen kolu mainitaan Käkisalimesta ja Räisälästä jo v. 1500, ja ilmeisesti se on yhdistettävä ven. appellatiiviin *kol* 'korotkij šest, zaostrennyj s odnogo kontsa'.³⁴ Termiä edustaa esim. pn. *Koluranta* Sakkolassa. Jääskeläinen pn. *Kuuritsaranta* on taas saanut nimensä kuuritsasta, heinikkoisten rantavesien povettomasta nuotasta, joka on tunnettu Laatokan rantapitäjissä sekä monin paikoin Kannaksella ja on ilmeisesti venäläistä alkuperää.³⁵

Karjanhoitotermistöön kuuluu laajalti itämurteissa esiintyvä appellat. *opotta* 'haka' (Kurkijoki, Jaakkima, Parikkala, Tohmajärvi, Kitee, Kiihtelysvaara), aituus (Ilomantsi, Pälkjärvi, Rääkkylä, Kaavi, Kitee, Valtimo), laidun (Pielisjärvi, Liperi, Juuka, Polvijärvi), *obodu* 'haka, hakattu metsälaidun, karja-aitaus' (Salmi), ven. *obod* 'aitaus, ympäristö, raja, piiri, haka'³⁶, esim. tn. *Opatta*, *Opotankontu*, *Ryösänopotta* Kurkijoella, *Opotanmäki* Kesälähdellä, tn. *Opotta* Liperissä ja Värtsilässä, *Opotta*, haka Juuassa, *Opotanmäki* Sortavalan maalaiskunnassa, *Opatto* Säamingissä. Sana tavataan myös Laatokan Karjalan ulkopuolella, esim. Karjalan kannaksen paikannimistössä (*Oposta*, *Opatta*, vieläpä *Hopotta*), mutta on appellatiivina tuntematon.³⁷ Kaikissa itämurteissa on tunnettu appellat. *läävä* 'navetta', ven. *hlëv* 'navetta' (esim. *Lääväkorpi* Sakkolassa, *Lääväniemi* Anttolassa, *Lääväpelto* Juvalla).

Rakennussanastoa ovat esim. *ampaari* 'aitta, varasto' (Antrea, Kurkijoki, Parikkala), *ambari* 'varasto, aitta' (Salmi), ven. *ambar* 'jyväaitta, aitta, varastohuone', esim. *Ampaaripelto* Sakkolassa, *mellitsa*, *mellitsä*, savolaismurt. *mellihta*, *mellihtä*, ven. *melnitsa* 'mylly', esim. *Mellitsanlampi* Vuoksenrannassa, *Mellihtanjoki*, *-lahti*, *-lampi* Juuassa, *Melnitsanpelto* l. Myllypelto, kylä Räisälässä, *sarain*, murt. *sarrai* (Sakkola, Muolaa, Kymi, Lemi, Juva, Säamingi), *sarai* 'navetan ylinen, lato' (Salmi), *saraja* 'iso lato' (Parikkala), *nuottasaraja* (Seiskari,

³² Ed. teos s. 17.

³³ U. T. SIRELIUS Suomalaisten kalastus III 351.

³⁴ Ks. tark. VILJO NISSILÄ Vuoksen paikannimistö I 192.

³⁵ VILJO NISSILÄ Vuoksen paikannimistö I 198.

³⁶ NISSILÄ mt. I 229. — KALIMA mt. ss. 130, 131.

³⁷ NISSILÄ mt. I 229, 230.

Tytärsaari), ven. *sarai* 'vaja, suojus, liiteri', esim. *saraikoski* Salmassa, *sarrai-pelto* Sakkolassa, ? *sarävesi* Laukaassa. Appellat. *kirpitsä* (Uusikirkko, Sakkola, Kurkijoki), *kirpitsäplaani* (Sakkola), ven. *kirpits* 'tiili, tiilikivi', sisältyy sakkolalaiseen paikannimeen *Kirpitsäpelto*.

Liikennettä ilmaisevaan sanastoon kuuluvat mm. *jaama*, *juamu* 'valtamaantie' (Salmi), ven. *jam* 'postiasema, kyytiasema', esim. *Jaamankangas* Liperissä ja Rääkkylässä, *Jaamanharju* Kiteellä, *Vanhajaama* ja *Uusijaama*, kylä Metsäpirtissä, *Jaama*, kylä ja vanha kyytiasema Pyhäjärvellä³⁸, *kaavana* 'satama-allas' (Lavansaari), *kaavanja* 'satama' (Kivennapa), *guavañi* 'pieni kanava, satama' (Salmi), ven. *gavan* 'satama', esim. *Kaavanja*, *Kaavaninrivi* Sakkolassa, *ristana* 'laituri' (Säkkijärvi, Uusikirkko, Muolaa, Kivennapa), *ristani* 'laituri' (Sakkola, Ilomantsi, Kiihtelysvaara, Juuka, Polvijärvi), *pristani* 'tukkipirssi, laivalaituri' (Salmi), ven. *pristañ* 'satama, valkama', esim. *Selosenristani* Sakkolassa, *Ristaninpelto* Virolahdella, *Ristaninranta* Sortavalan mlk:ssa, *Pitkäristania* Virolahdella. Nuori laina-appellat. *kanava*, ven. *kanava* 'oja, ojanen, kaivanto', on kirjakielen välityksellä levinnyt yli Suomen ja kiteytynyt paikannimistöömme (esim. *Kanavakangas* Joroisissa, *Kanavanlahti* Kangasniemessä, *Kaivannonkanava* Kangasalla).

Yhteiskuntaelämän alalta on appellatiivistoon ja sitä tietä paikannimistöön liittynyt myös eräitä sanoja: *hosai(n)* 'isäntä' (Säkkijärvi, vanhoilla), *hozain* 'isäntä' (Salmi), ven. *hozjain* 'isäntä, haltija', esim. *Hosani*, talo Vuoksenrannassa; *otsina* 'osa' (Lemi), olla omissa *otsinoissa* 'olla itsemiehiään, omassa vapaudessaan, esim. palvelijat' (Parikkala), ven. *otšina* 'sukutalo', esim. *Otsina*, taloja Antreassa ja Vuoksenrannassa; *vortsa* 'talo' (Suursaari), komea talo, palatsi (Säkkijärvi, Antrea, Kivennapa, Kirvu, Parikkala, Ristiina, Heinävesi), *dvortšū* 'linna, palatsi' (Salmi), ven. *dvorets*, gen. *dvortsa* 'palatsi, hovi, linna', esim. *Vortsanpellot* Sakkolan kk:ssä, *Vortsa*, *Vortsankujaset* Sakkolan Keljassa; *lopotti* 'esikaupunki' (Iitti, Säkkijärvi, Tytärsaari, Viipurin pit., Sakkola, Parikkala, Juva, Vesanto), tehdaskylä (Kivennapa, Parikkala, Kurkijoki, Ilomantsi, Juuka), lato (Hollola), pitkä, kapea huone t. huonerivi (Kangasniemi), ven. *sloboda* 'iso kirkonkylä, tehdaskylä, esikaupunki, kaupungin lähiasutus', esim. *Lopotti*, taloja Pielisjärvellä, Nurmeksessa, Juuassa, *Lopotti*, taloryhmä Juvalla, Sakkolassa, *Lopotti*, *Aninanlopotti* l. *Anina* (< *Annina sloboda*, keisarinna Annan aikana syntynyt asutus), esikaupunkeja Viipurissa, *Lopotaho* Antreassa, *Lopotinniemi* Sakkolassa, *Lopotti*, laidunmaa Mäntyharjussa, *Lopotinkorpi* Joroisissa; *korotšisa*, ven. *gorodištše* 'suurkaupunki', esim. *Koro-*

³⁸ Nimestä ks. tark. VILJO NISSLÄ Itä-Karjalan matkanimistöä. Kalevalaseuran vuosikirja 35, ss. 256—258.

tiisanpelto Sakkolan kk:ssä, Der. u Gorodistša 1496, kylä Keski-Vepsän Šimjärvellä³⁹, *possada*, *possoda*, ven. *posad* 'esikaupunki, markkinapaikka', esim. *Possodanjärvi* Suojärvellä.

*

Eräät itäsuomalaiseen yhteiskuntaan liittyvät ilmiöt, esim. uskonnollinen käännytystyö ja ns. lahjoitusmaajärjestelmä, ovat luoneet omaa termistöään. Vanhan kristillisperäisen sanaston (pappi, pakana, risti ym.) lisäksi, josta jo edellä on mainittu, on Itä-Suomen kreikkalaiskatolisen väestönosan kieleen tunkeutunut myös nuorempaa kirkollista sanastoa, jota — monesti merkitykseltään muuttuneena — on levinnyt laajemmallekin länteen ja pohjoiseen päin, kuten VEIKKO RUOPPILA on osoittanut.⁴⁰ Tästä sanastosta tapaamme paikannimistössä mm. apellat *kelja*, murt. *kella*, *kellu*, ven. *kelija*, *kelja* 'kammio (luostarissa); yksinäinen pieni asunto', esim. kn. *Kelja* Kannaksen Pyhäjärvellä ja Sakkolassa, *Keljanmäki* Parikkalassa, *Kellanmäki* Soanlahdella; *manasteri*, *monasteri*, *namasteri*, ven. *monastyr* 'luostari', esim. *Namasterinlahti* Kurkijoella; *sirnitsa*, murt. *sirnihta*, ven. *tsernets*, *tsernitsa* 'munkki, nunna', alun perin 'mustapukuinen henkilö', esim. *Sirnihtansaari*, *-salmi*, *-silta* Juuassa, *Sirnihta*, talo Liperissä, *Sirnihtanlampi* Kontiolahdella, *Sirnittšy*, saari Salmassa; *tšasouna*, *sässyönä*, *sässynä* ym., ven. *tšasovnja* 'kappeli', esim. *Sässynäpelto* Sakkolassa, *Sässynämäki* Sortavalan mlk:ssa, *Siässynäkallio*, *-mäki* Kiihtelysvaarassa, *Tšasounapeldo* Salmassa, ym.

Suhteellisen myöhäisiä, etupäässä 1700-luvulta, ovat ns. lahjoitusmaajärjestelmän jäljet Itä-Suomen paikannimistössä, jota aihetta olen käsitellyt aikaisemmin yksityiskohtaisesti.⁴¹ Niinpä Sakkolan ja Pyhäjärven Taubilan lahjoitusmaahoveista ovat saaneet nimensä lähistön *Vortsanpellot* ja *-niityt* ja hovien liepeille syntyneitä renkien ja muonamiesten pikkuasutuksia alettiin nimittää *Lopoteiksi*, vieläpä *Korotisoiksi*. Vortsien (hovien) talouteen liittyvät monet *Ropottitiet* ja *-pellot* (esim. Sakkolan kk:ssä), joiden kautta ropottimiehet kulivat ja joilla he työskentelivät (apellat. *ropotti*, ven. *rabota* 'työ', on tunnettu aina Askolaa, Nastolaa, Hollolaa ja Hattulaa myöten). Hovien lähistöön syntyi *Korotniekanpeltoja*, joiden hoitajat, *korotniekat* (ven. *ogorodnik* 'vihannestarhuri'), viljelivät näitä vihannesmaita. Sakkolan Petäjärven hovin tiilenpolttamosta ovat muistoina *Savotanaho* (ven. *zavód* 'tehdas') ja *Kirpitsäpelto* ja Metsäpirtin *Lääväkylä* sai nimensä Saaroisten vortsan lääivistä. Monet *Kapakkamäet* juon-

³⁹ Pistsovyje knigi Obonežskoi pjatiny 1496 i 1563 gg. s. 33.

⁴⁰ Kreikanuskoisten kirkollista sanastoa luterilaisessa ympäristössä. Kalevalaseuran vuosikirja 34, s. 149—.

⁴¹ Eräitä lahjoitusmaajärjestelmän jälkiä Ala-Vuoksen paikannimistössä. Virittäjä 1935, ss. 110—115.

tavat alkunsa kapakoista, joita hovin herrat pitivät, ja hovien vilja-aitoista syntyivät useat *Ampaarimäet* ja *Ampaaripellot*.

*

Tarkastellessa Äänisen viidenneksen tai Novgorodin vatjalaisen viidenneksen vanhinta verokirjaa pistää tutkijan silmään erityisesti ns. *prefiksillisten* nimien runsaus. Niinpä Äänisen viidenneksen poiminnoistani olen tavannut Der. v. *Zapol'je*, *Zaozer'je*, *Zaretš'je*, *Zales'je* v. 1496, *Zaretš'je*, *Zales'je* 1563 ja Novgorodin vatjalaiseen viidennekseen kuuluneesta Inkeristä mm. *Zaozer'je*, *Zaretš'je*, *Zamost'je*, *Zarutš'je*, *Zadvor'je*, *Zales'je*, *Zapol'je* v. 1500.⁴² Paitsi *za* 'takana' -prefiksiä ovat nimissä edustettuina myös *po* 'päällä' ja *pod* 'alla', joskin ensiksi mainittua harvemmin. Stolbovan rauhan jälkeen (1617) Inkeriin siirtynyt suomalainen väestö tietenkin omaksui vanhan nimistön, mutta sulatti sen venäläisen aineksen oman fonetiikkansa mukaiseksi, joten esim. jo vuosien 1618—1623 ruotsalaisessa maakirjassa esiintyy sellaisia muotoja kuin *Saoseria By*, *Sapolia Öde*, *Samostia Ödhe*, *Saretsia by*, *Poretsia by*, *Sakorie Öde*, *Sapolia by*, eräitä mainitakseni.⁴³ Inkerin nykyisessä kylännimistössä edustavat tätä prefiksityyppiä mm. *Saalisi*, myös *Zales'je* (ven. *Zales'je* 'metsäntaka'), *Saamusti*, myös *Samostje*, *Zamost'je* (ven. *Zamost'je* 'sillantaka'), *Saappola*, myös *Zapolja* (ven. *Zapol'je* 'pellontaka'), *Saapru* (ven. *Zabor'je* 'metsäntaka'), *Saaritsa*, myös *Zaretš'je* (ven. *Zaretš'je* 'joentaka'), *Saastrova* (ven. *Zaostrov'je* 'saarentaka'), niitynnimi *Natelu* l. *Natelunniitty* (ven. *Nadëlu* 'työnalainen, raivio'), ym. Kun itäinen Kannas vuosisatoja kuului Novgorodin vatjalaiseen viidennekseen, on hyvinkin oletettavissa tämän nimityypin tunkeutuminen alueelle. Siihen äänneellisesti ja maastosuhteiltaan voidaan yhdistää esim. Pyhäjärven kylännimet *Salitsanranta*, vanhastaan *Saalisi* l. *Saalistenkylä*, *Zales'je* 1500, ja *Saapru*, *Zabor'je* 1500⁴⁴ sekä Raudusta *Saapronkangas*. Eräät 1600-luvun merkinnät⁴⁵ osoittavat myös, että Räisälän kylän nimi *Putoria* l. *Pudoria* on vanha venäläinen prefiksinimi *Podvor'je* (hovin päällys) tai *Poddvor'je* (hovin alusta).

III

Edellä esiteltyä paikannimistöä huomattavasti laajemman ryhmän kiellessämme muodostavat *slaavilaisperäiset henkilönnimet*,

⁴² Pistsovyje knigi Obonežskoi pjatiny 1496 i 1563 gg. ss. 4, 150, 29, 119, 31, 33, 57, 67, 99, 108. — Perepisnaja obrotšnaja kniga votskoi pjatiny, ss. 115, 486, 515, 209, 330, 387, 396, 695, 375, 376, 381, 388, 409, 539.

⁴³ Jordeböcker öfver Ingermanland 1618—1623, ss. 46, 88, 112, 94, 137, 124, 125, 153, 159, 175.

⁴⁴ RONIMUS mt. s. 82, 79. Ks. myös RONIMUS Novgorodin vatjalaisen viidenneksen verokirja v. 1500 ja Karjalan silloinen asutus 29.

⁴⁵ Räisälän historia 26.

joissa taas runsaana erottuu heprealais-kreikkalais-venäläis-karjalainen kristillinen nimistö. Niitä tavataan etenkin karjalais-savolaisilla alueilla sekä sukunimien funktiossa että kiteytyneinä paikannimistöön. Eräistä henkilönnimistä on kuitenkin vaikea sanoa, esiintyvätkö ne paikannimistössämme valmiina propreina vai jo appellatiiveina. Tällaista henkilönnimistöä muodostavaa sanastoa ovat esim. sukulais- ja ammattinimitykset, joten esim. Vunukanmäestä tai Taarastinpellosta emme voi sanoa, missä funktiossa sen määriteosa on.

Venäläisperäisiä ammattinimityksiä kielessämme (tai murteissamme) ovat kansanrunoudessakin mainittu *kasakka*, ven. *kazak* 'kasakka, palkollinen, renki'⁴⁶, joka sisältyy viipurilaiseen paikannimeen *Kasakkakivi* sekä salmilaisiin nimiin *Kazakkulahti*, *Kazakkuuniemi*, ja myöhempiä *konovala* 'hevosten salvuri' (Kuolemajärvi, Uusikirkko, Heinjoki, Valkjärvi, Kaukola), *konohvala* (Sakkola, Räisälä, Kirvu), *konovaala* (Sortavala), *konovuolu* (Salmi), vieläpä merkitykseltään hämärtyneenä Lemillä (henkilö, joka painoi kasvajaisia), Parikkalassa, Enolla ja Maaningalla (velho, poppamies, taikuri), ven. *konoval* 'salvuri', joka sisältyy Antrean *Konovalanmäkeen*, *korotniekka* 'puutarhuri, vihannestarhuri' (Säkkijärvi, Taipalsaari, Muolaa, Kivennapa), ven. *ogorodnik* 'vihannestarhuri', joka on määritteenä Kannaksen monissa *Korotniekanpelloissa*, sekä *taarasti*, ven. *starosta* 'kylänvouti', josta on saanut nimensä Sakkolan Viiksanlahden *Taarastinpelto*. Venäläisalueilla mainitut appellatiivit ovat kaikkikin kehittyneet sukunimiksi, esim. Trofimko *Kazak* 1496 Etelä-Vepsässä⁴⁷, Ivanko Stepanov *Konauval* 1618 Inkerissä⁴⁸, vieläpä sn. Taarasti on tunnettu Suomessakin.

Vanhimman kerrostuman slaavilaisperäisessä henkilönnimistössämme muodostavat varmaan eräät laina-appellatiiveista syntyneet nimet, sellaiset kuin *Pappi(nen)*, *Miero*, *Suntio*, joilla on venäläiset vastineensa *Pop*, *Popov* (esim. sn. Popov v. 1500 Käkisalmen seuduilla⁴⁹), *Mir*⁵⁰ ja jotka vielä elävät sukunimistössämme. Monissa paikannimissä, esim. *Papinaho*, *Papinkoski*, *Papinlahti*, *Papinluoto*, *Papinranta*, *Papinsalmi* Vuoksenlaaksossa⁵¹, attribuuttiosa on appellatiivina ja ilmaisee (pappilan) omistussuhteita. Samoin sellaisissa paikannimissä kuin *Mieronaho* (Sortavalan mlk., Ilomantsi), *Mieronkorpi*, *-suo* (Ilomantsi), *Mieronnurmi* (Liperi), *Mieronvaara* (Kaavi) saattaa määritteenä olla appellat. *miero* 'pitäjä, kunta, seutu, piiri, kylä; maalaisrahvas', *käydä miero*, *mierossa*

⁴⁶ KALIMA mt. s. 95.

⁴⁷ Pistsovyje knigi Obonežskoi pjatiny 1496 i 1563 gg. s. 51.

⁴⁸ Jordeböcker öfver Ingermanland 1618—1623, s. 164. — Esimerkissä *Konoval* voi olla pelkästään ammattinimitys, mutta tavataan se henkilönnimenäkin (N. M. TUPIKOV Slovar' drevne-russkih litšnyh sobstvennyh imen 193).

⁴⁹ RONIMUS mt. s. 4.

⁵⁰ TUPIKOV mt. ss. 315, 703, 252 ym.

⁵¹ Vuoksen paikannimistö I 292, 293.

'vaeltaa ympäri kuntaa (kerjäten)', ven. *mir*⁵², joka tunnetaan itäalueilla Hausjärveä, Hattulaa, Metsämaata, Tottijärveä ja Längelmäkeä myöten. Sen sijaan vanhassa hattulalaisessa kylännimessä *Mieroila*, Merola v. 1405⁵³, sekä asikkalalaisessa talonnimessä *Mierola* on määritteenä ilmeisesti sn. *Miero(inen)*. Myös moniin *Suntio*-nimiin, esim. *Suntionluoto* Sakkolassa, *Suntionahde* Hämeenkyrössä, *Suntionsuo* Hirvensalmella, *Sontiorinne*, murt. *sontirinne*, Sortavalan mlk:ssa, *Suntiala*, talo Asikkalassa, sisältyy appellat. *suntia*, *suntio*, *sontio*, ven. *sud'* ja 'tuomari', joskin, kuten sanottu, appellatiivista on kehittynyt sukunimikin (esim. *Suntio* Vehkalahdella).

Myöhemmässä itäsuomalaisessa venäläisperäisessä sukunimistössä, josta tutkimuksen tässä vaiheessa on vaikea sanoa, onko se sellaisenaan lainattua vai vasta meillä laina-appellatiiveista kehittyntä, muodostavat merkittävän ryhmän a m m a t t i n n i m i t y k s e t, joista monet ovat varsin p e j o r a t i i v i s l u o n t o i s i a. Tyypillinen on esim. sn. *Holappa*, *Holoppa*, *Holopainen*, joita vastaavat Lönnotin sanakirjassa mainitut, Oulun murrealueelta merkityt adj. *holoppa* 'oduglig, ömklig' ja subst. *holoppa* 'tjenare', ven. *holop* 'orja, palvelija, sotamies', ven. hn. ja sn. *Holop*, *Holopov*.⁵⁴ Itä- ja Pohjois-Suomen paikannimistössä se on yleinen: tn. *Holappa* Muhoksella, Puolangalla, Säräisniemessä ja Ylikiimingissä, *Holapanvaara* Juuassa, tn. *Holoppa* Jaakkimassa, tn. *Holoppala* Kiteellä ja Juuassa, *Holoppalanmäki* Säämingissä, tn. *Holopainen* Suistamolla ja Juuassa, *Holopanautio* Juuassa, Der. na *Holop'e* storone 1496 Itä-Karjalan Sungussa.⁵⁵

Samaan ryhmään kuuluvat salmilainen sn. *Saldattu*, appellat. *saldattu*, ven. *soldat* 'sotilas', ven. hn. *Soldat*⁵⁶, joka on kiteytynyt Salmin paikannimeen *Saldattumägi*, sekä sn. *Purlakka*, appellat. *purlakka* 'itsellinen, läksiäinen' (Lemi, Sakkola, Antrea, Kurkijoki, Jaakkima, Parikkala, Eno), joutomies (Pälkjärvi), musikka (Liperi), halpa-arvoinen ihminen, sälli (Lemi), ylpeä ihminen (Sääminki), *burlakku* 'kulkuri, matruusi, naimaton nuorimies' (Salmi); *purlakko* 'kestinä asustava henkilö' (Iitti, Jaala), *pojampurlakka* (Heinävesi), vieläpä 'kepakko' (Kangasniemi), ven. *burlak* 'talonpoika, joka ansiokseen työskentelee vieraisissa, työläinen (etenkin jokikulkuneuvoissa), naimaton yksinäinen mies, kulkuri, raaka mies'⁵⁷, ven. hn. ja sn. *Burlak*, *Burlakov*⁵⁸, joka esiintyy Itä-Suomen paikannimissä: tn. *Purlakka*, *Purlakkamäki* Kurkijoella, *Purlakkojenherraanpelto* Sakkolassa, *Purlakankorpi* Vuoksenrannassa, *Purlakanpelto* Ant-

⁵² KALIMA mt. s. 123.

⁵³ Turun tuomiokirkon mustakirja 227.

⁵⁴ NISSILÄ Pohjois-Pohjanmaan karjalaista nimistöä. Virittäjä 1948, s. 225. — TUPIKOV mt. ss. 416, 807.

⁵⁵ Pistsovyje knigi Obonežskoi pjatiny 1496 i 1563 gg. s. 7.

⁵⁶ TUPIKOV mt. s. 367.

⁵⁷ KALIMA mt. s. 142. — NISSILÄ Vuoksen paikannimistö I 293, 294.

⁵⁸ TUPIKOV mt. ss. 71, 493.

reassa, ym. Myös appellat. *musikka* 'mies' (Ilomantsi, Juuka, Eno), vanhahko mies (Ilomantsi), *mužikku* 'mies, maalainen' (Salmi), miehen *musikka* (Kiihtelysvaara), miehen *musikka*, ryssän *musikka* (Sakkola), ryssän *musikka* (Hausjärvi), miehen haukkumanimi (Askola) ja — merkitykseltään muuttuneena — 'lapsi' laajalti Suomen murteissa, ven. appellat. *mužik* 'talonpoika, työmies, rahvaanmies', hn. *Mužik*⁵⁹, on kehittynyt yleiseksi itäsuomalaiseksi ja muuallekin levinneeksi sukunimeksi *Musikka*. Onpa mahdollista, että vieläkin elävässä sukunimessä *Musakka* (vrt. kn. *Musakanlahti* ja vielä v. 1638 siellä elänyt sn. *Musakka* Kannaksen Pyhäjärvellä) piilee ven. appellat. *mužak* 'terve nuorukainen, voimamies' (vrt. kuitenkin *musakka* 'lapsi' Pöytyällä ja Nousiaisissa).⁶⁰

Mikäli KALIMAN arvelu on oikea⁶¹, on slaavilaista juurta myös appellat. *kupias* 'päällysmies', vir. *kubjas* 'vouti, päällysmies, kylänvanhin', josta on eräitä vähäisiä rudimentteja murteissamme: *kupias* 'henkilö, joka aina tahtoo komentaa toisia' (Lavansaari), *kupiainen* 'vanha ihminen' (Alavus), *kupias* 'hidas ja kömpelö ihminen' (Korpilahti), vanha ihminen (Jämsä), jotka leviämisaalueestaan päätellen ovat voineet kulkeutua Virosta päin. Vanhoissa asiakirjoissa mainitaan Ion *Cupiasson* 1374 Lammilta ja sn. *Kupias* 1618 Vampulasta⁶², nykyisin sn. *Kupias* on tunnettu Säkkijärvellä, Vahvialassa, Ylämaassa, Valkealassa, sn. *Kupiainen* Ilomantsissa, Kerimäellä, Ruskealassa, Lapualla, ym.

Appellat. *kupsa* 'kauppamies' (Lavansaari, Viipurin pit., Sakkola, Pälkjärvi), *kupsu* 'kauppias' (Salmi), ven. *kupets*, gen. *kuptsa* 'kauppias', sisältyy salmilaiseen sukunimeen *Kupsa* l. *Kupsu*, ja rautulaisessa kylännimessä *Raassuli* (myös *Raasuli*) on nähty laajalti Itä-Suomessa tuttu appellat. *raassali*, murt. *raassal*, *roassal*, *raassl*, *raasselo*, *raassola*, *raassar*, *raassova*, vieläpä Salmassa *pruasol*, tavallisesti merkit. 'kalanvälittäjä, kalan tukkuostaja', muinaisven. *prasol* 'Verkäufer, Fleischhändler', nykyven. *prasol* 'Esswarenhändler'⁶³, mitä näyttäisivat tukevan nimen vanhat merkinnät: *Prasol'skoje*, na *Prasolsku* v.

⁵⁹ ТУПИКОВ mt. ss. 77, 259.

⁶⁰ On epävarmaa, onko ven. appellat. *batrak* 'työläinen, renki', ven. hn. *Batrak* (ТУПИКОВ mt. s. 42) yhdistettävä tyyppilliseen itäsuomalaiseen sukunimeen *Patrakka* (vrt. *Patrakanniityt* Vuoksenrannassa, *Patrakkalahti* Puumalassa). Joka tapauksessa nimi on itäistä juurta, sillä ТУПИКОВИЛА (s. 297) esiintyy myös hn. *Patrak*, Kurkijoelta mainitaan v. 1500 *Patrekeiko* Kondratov (RONIMUS mt. s. 146), Itä-Karjalasta 1563 mm. Fedotko *Patrakejev*, Oksenteiko *Patrakov*, Der. *Patrakejevo* (Pistovyje knigi 64, 68, 98, 90), Vienan Kemistä 1589 *Patrakei* Ivanov ja Sungusta 1594 Ivan *Patrakejev* (V. G. HEIMAN Materialy po istorii karelii XII—XVI v. v., ss. 305, 343). Miten savolaisalueilla Iittiä ja Elimäkeä myöten tunnettu appellat. *patrakka* 'vitsa, piiska, ruoska' on selitettävä, ei kuulu tämän tutkielman piiriin. Ongelma on mielenkiintoinen, kun huomaa, että appellat. *purlakka* esim. Kangasniemessä merkitsee 'kepakkoa'. — Ilmeisesti sn. *Patrakka* on kuitenkin erotettava kristillisperäisestä *Patrikasta*.

⁶¹ Slaavilaisperäinen sanastomme 107—109.

⁶² A. I. ARWIDSSON Handlingar till upplysning af Finlands häfder II 7. — VA 92: 44.

⁶³ J. J. MIKKOLA Die älteren Berührungen zwischen ostseefinnisch und russisch. SUST LXXV, ss. 19, 80. — KALIMA mt. s. 146.

1500⁶⁴ sekä appellatiivin kiteytyminen sukunimeksi esim. Äänisen viidenneksessä (Ivan *Prasolov* 1532, sud'ja v Obonežs. pjatine⁶⁵).

Ammattinimityksistä kehittyneitä sukunimiä edustavat lisäksi *Taarasti* (esim. Joutseno) ja *Tokkari* (esim. Sortavala, Impilahti, Ruskeala). Edellisen pohjana on appellat. *taarasti* 'kylänvanhin' (Lemi, Kivennapa), nuottavanhin (Säkkijärvi), isännöitsijä (Kymi), myllytaarasti (Iitti, Jaala), lautamies (Heinola), pieni poika (Elimäki) ja oudontuntuinen rantatuarast 'rantasipi' (Juva), *stuarostu* 'kellonsoittaja, kirkonisäntä, kylänvanhin' (Salmi). Henkilönnimenä se esiintyy myös venäläisalueilla (*Starosta, Starost*⁶⁶), Sortavalasta mainitaan v. 1500 Nesterik *Starostin*⁶⁷, joiden syntyä kuvastavat sellaiset merkinnät kuin Sidor *starosta* ja Nesterik *starosta* 1400-luvulta Vienasta⁶⁸. Sn. *Tokkari* on yhdistettävä ven. appellat. *tokař* 'sorvari', josta on vähäisiä rudimenttejä itämurteissamme: ?*tokkari* 'tukkiyhtiöiden merkitsijä, joka taltalla merkitsee esim. tukin t. kaivospölkyn päähän mitat ja omistajan' (Pielisjärvellä ja Nurmeksessa miespolvi sitten), ?*tokkaroida* 'hakata, veistää, vuoleksia, tehdä halkoja' (Parikkala), *takardua* 'sorvata', *takardella* 'sorvailla' (Salmi). Appellatiivista *tokař* (vrt. Mikulka *tokař* 1563 Äänisentakana⁶⁹) on kehittynyt hn. *Tokař*, vieläpä *Takař*⁷⁰ ja siitä sn. *Tokarev*, esim. Mihalko *Tokarev* 1563 Aunuksessa, Pavelko *Toķarev* 1563 Äänis-Vepsässä⁷¹, Onaška *Tokarev* 1500 Inkerissä⁷² ja esim. Stepanko Kondratov *Tokarev* 1500 Sortavalan pokostassa⁷³. Myös paikannimistöön se on kiteytynyt, esim. kn. *Tokkari* Kurkijoella, *Tokkarlahti* Sortavalan saaristossa, kn. *takkariA*, ven. Tokarevo, Aunuksessa, ja Inkerissä kn. *Tokkari*, Tokareua Ödhe 1618⁷⁴, *Tokkarinjärvi*, ven. Tokarevo, Oz. Tokarevskoje. Sen sijaan on epävarmaa, kuuluuko tähän ammattinimitysten ryhmään myös liperiläinen tn. *Kulakka*, appellat. *kulakka* 'nyrkki' (Säkkijärvi, Sakkola, Kivennapa), joka Salmin murteessa merkitsee myös 'suurtalonpoikaa', ven. *kulak* 'nyrkki, ostaja, pikkukauppias', ven. hn. *Kulak, Kulakov*.⁷⁵

Rudimentäärisenä itämurteissa tavattava appellat. *pajari* (*rikas niinķu suur pajar* Tytärsaari), rikas, hienosti pukeutuva (Sakkola), mahtava mies (Kurkijoki), *oņ kum mikä pajar* 'ylpeä, rikas' (Kiihtelysvaara), *se elää kuim pajar* (Kitee), pöyhkeileväinen ihminen (Kiihtelysvaara), *bajari* 'pohatta, suurtilallinen'

⁶⁴ RONIMUS mt. s. 91.

⁶⁵ TUPIKOV mt. s. 708.

⁶⁶ TUPIKOV mt. s. 373.

⁶⁷ RONIMUS mt. s. 200.

⁶⁸ HEIMAN mt. ss. 108, 122.

⁶⁹ Pistsovyje knigi s. 221. — Vrt. ruots. Stockare.

⁷⁰ TUPIKOV mt. ss. 386, 392.

⁷¹ Pistsovyje knigi s. 67, 226.

⁷² Perepisnaja obrotšnaja kniga s. 550.

⁷³ RONIMUS mt. s. 179.

⁷⁴ Jordeböcker öfver Ingermanland s. 166.

⁷⁵ TUPIKOV mt. ss. 215, 607.

(Salmi), ven. *bojarin* 'venäläinen ylimys, ylhäinen valtaherra, pajari'⁷⁶, on kehittynyt myös sukunimeksi *Pajari*, *Pajarinen* ja kiteytynyt laajalti paikannimistöön: tn. *Pajari* Jaakkimassa, Luumäellä, Rautjärvellä, kn. *Pajarila* Jääskessä ja Lappeella, *Pajarinmäki* Kurkijoella, *Pajarinsaari* Jaakkimassa, *Pajarinmäki* Kiteellä, *Pajarinkoski*, *-saari*, *-suvanto* Iissä, ym. Venäläisessä nimistössä ovat hn. ja sn. *Bojarin*, *Bojarinov*, esim. Ondreiko *Bojarin* 1496 Vepsässä, Fetko *Bojarinov* 1500 Käkisalmen alueella.⁷⁷ Vielä ahtaammalla alueella on tunnettu appellat. *korol'i*, ven. *korol'* 'kuningas' (Salmi), josta kuitenkin on runsaasti esimerkkejä nimistössä: Steško *Korol* 1500 Sakkolassa, Kirilko *Korol* 1500 Inkerissä, Mikitka ja Lavrjuk *Korolev* 1563 Aunuksessa⁷⁸, jotka siis edustavat venäläisiä nimimuotoja *Korol'*, *Korolev*⁷⁹, ja nykyisessä nimistössämme esim. sn. *Korolinen* (Lieksa), tn. *Koroli* (Nurmeksen pit.) ja *Koroli*, kylänosa Valkjärven Liikolassa. Tyypilliseen *o > a* kehitykseen nojautuen (vrt. *Sokol > Sakkali Foma > Hama*)⁸⁰ voidaan nimeen yhdistää ainakin teoreettisesti kn. *Karali* (Korpiselkä), *Karalijärvet* (Suistamo).

Voisimme myös olettaa, että eräänlaisia välillisiä ammatinimityksiä — niiniesineiden valmistamiseen liittyviä — ovat nimet *Laapotti* ja *Rokosina*. Edellinen on yleinen itäsuomalainen sukunimi ja paikannimistössäkkin tunnettu (esim. *Laapottimaa* Jaakkimassa, *Laapottisaari* Liperissä) ja on etymologialtaan appellat. *loapotti* 'rikinäinen kenkä' (Sakkola), tuohikenkä (Jaakkima), *luapotti* 'tuohikenkä' (Kiihtelysaara, Eno, Pielisjärvi, Ilomantsi, Pälkjärvi), tallukka, virsu, joka on tervasaikkeitä tai niinestä (Salmi), *luapottimet* 'leveät kengät' (Kangasniemi), ven. *lapot'* 'niinitallukka, tuohivirsu', ven. hn. *Lapot*⁸¹, esim. Griska *Lapot* 1500 Inkerissä⁸². Jälkimmäinen on kaukolalainen kn. *Rokosina*, joka on yhdistettävissä ven. hn. ja sn. *Ragoza*, *Rogoza*, *Rogozin*⁸³, esim. Gridkja *Rogozin* 1496 Vepsässä, Ivanko *Ragoza* 1563 Aunuksessa, Mihaili Nesterov syn *Ragoza* 1587, Tereška *Rogozin* 1591 Vienan Kemissä, Iwanko Paflof *Rogosa* 1618 Inkerissä⁸⁴ sekä nykyisin sn. *Rogozu* Salmassa, ja joka etymologiselta juureltaan on appellat. *rogozu* 'niinikuitu, niinimatto' (Salmi), *rogozahine* 'niininen' (Salmi), *rokosa* 'niini' (Impilahti, Harlu), ven. *rogoza*, *rogozina*, *rogoz*. Nimen ymmärtämiseksi vrt. myös sn. Niini, Niininen.

Venäläisperäisiä s u k u l a i s n i m i t y k s i ä edustavat sukunimistössämme ainakin *Vunukka*, *Vunukainen* ja mahdollisesti *Surakka*. Edellinen

⁷⁶ KALIMA mt. s. 132.

⁷⁷ Pistovyje knigi s. 52. — RONIMUS mt. s. 9.

⁷⁸ RONIMUS mt. s. 78. — Perepishnaja obrotšnaja kniga 118. — Pistovyje knigi 74, 81

⁷⁹ TUPIKOV mt. ss. 198, 589.

⁸⁰ Vrt. KALIMA mt. ss. 31, 47.

⁸¹ TUPIKOV mt. ss. 224.

⁸² Perepishnaja obrotšnaja kniga s. 583.

⁸³ TUPIKOV mt. s. 337, 725.

⁸⁴ Pistovyje knigi ss. 33, 114. — HEIMAN mt. ss. 299, 322. — Jordeböcker öfver Ingermanland s. 164.

on kiteytynyt Valkjärven kylännimeen *Vunukkala* (vrt. Matz *wunuckain* 1560 VA 5216:52) ja muodostunut appellatiivista *vunukka* 'lapsenlapsi' (Karjalan kannas, Säkijärvi, Lavansaari), lapsi (Kurkijoki, Parikkala, Juva), lasten nukke (Sääminki), ven. *vnuk*, hn. ja sn. *Vnuk*, *Vnukov*⁸⁵, esim. Filipei Semenov syn *Vnuko* 1586, Filipko *Vnukov* 1591 Vienan Kemissä⁸⁶. Liperissä tavattava tn. *Surakkala*, sn. *Surakka* (vrt. *Surakoff* 1722 VA 8766:1295) on ehkä yhdistettävissä ven. hn. *Šurak*⁸⁷, appellat. *šurak* 'vaimon (naisen) veli'.

Itäsuomalaisessa sukunimistössämme näyttää olevan myös kaksi venäläisperäistä linnunnimeä: *sokol* t. *sokól* 'haukka'⁸⁸ ja *voróna* 'varis' t. *vóron* 'korppi, kaarne', jotka ovat myös kiteytyneet venäläiseen henkilönnimistöön: *Sokol*, *Sokolov*, *Vorona*, *Voron*, *Voronik*, *Voronov*⁸⁹, esim. Gridka *Sokol*, Nesterko *Vorona* Sidorov 1500 Inkerissä, Ivanko *Sokolov* 1563 Aunuksessa, Vahno *Voronin* 1500 Kannaksen Sakkolassa⁹⁰ ja Gridka sekä Ivaško *Voronin* 1500 Käkisalmen seuduilla. Kun Länsi-Inkerin kansanrunoissa (esim. SKVR III 1) on tunnettu *o>a*:llinen muodostuma *sakkali* 'haukka' ja Salmassa vieläkin elävä sn. *Sakkali*, on hyvinkin mahdollista, että appellatiivi sisältyy myös eräisiin itäsuomalaisiin paikannimiin: kn. *Sakkali* (mahdollisesti juuri Der. *Sokolovo* 1500⁹¹) Käkisalmen pitäjässä, kn. *Sakkali* Räisälässä, kn. *Sakkalila* Muolaassa, *Sakkalinjärvi* Korpiselässä⁹², ym. Appellat. *vorona* 'korp' (Lönnrot, lisäv.), *voron* 'korppi, varis' (Salmi) sisältyy juukalaisiin paikannimiin *Voroni* (talo), *Voroninjoki*, *-lampi*, *-suo* ja mahdollisesti myös sisäheittolisiin sukunimiin *Vorna*, *Vornanen*, jotka taas ovat kiteytyneet moniin paikannimiin: tn. *Vorna* Pielisjärvellä, *Vornasmäki* Suojärvellä, *Vornakoski* Mikkelin pitäjässä, *Vornansilta* Temmeksellä ja eritoten sisäheittoa valaisten *tohd' vornou*, ven. Bol'soje Voronovo, *pien' vornou*, ven. Maloje Voronovo Itä-Karjalan Kontupohjassa ja *Vornaistenjoki*, Reka Voronka, jonka varrella sijaitsevat sekä *Vornaisi* että *Voronina*, kyliä Inkerin Kapriossa.

Merkittävän ryhmän henkilönnimen funktioon kehittyneistä appellatiivista muodostavat ihmisen ulkomuodollisia ja henkisiä ominaisuuksia ilmaisevat sanat, ja sellaisia on slaavilaisperäisesäkin nimistössämme jokunen. Niinpä kannakselais-inkeriläinen sn. *Kupana*, joka on kiteytynyt sakkolalaisiin paikannimiin *Kupana* (kylänosa) ja *Kupananranta* (Suvannon ranta), on etymologialtaan appellat. *guban*, *gubanja* 'paksu-

⁸⁵ TUPIKOV mt. ss. 88, 504.

⁸⁶ HEIMAN mt. ss. 293, 322.

⁸⁷ TUPIKOV mt. s. 451.

⁸⁸ KALIMA mt. s. 156.

⁸⁹ TUPIKOV mt. ss. 366, 756; 94, 95, 508, 509.

⁹⁰ Perepísnaža obrotšnaža kniga 692, 959. — Pistsovyje knigi s. 79. — RONIMUS mt. s. 49; 5, 6.

⁹¹ RONIMUS Novgorodin vatjalaisen viidenneksen henki- ja verokirja v. 1500 ja Karjalan silloinen asutus 23.

⁹² Toisin VÄINÖ VOIONMAA Suomen karjalaisen heimon historia 68.

huulinen ihminen' ja hn. *Guban, Gubanja, Gubanin*⁹³ (vrt. Semak Andrejev syn Kondakov *Gubaninyh* 1574 Vienan Uikujoella⁹⁴). Itä- ja pohjoissuomalainen sn. *Turakka, Turakainen* on syntynyt appellatiivista *turakka* 'dumhufvud, enfaldig person' (Lönnrot), tyhmyri, hölmö (Lavansaari, Tytärsaari, Säkkijärvi, Kivennapa, Sakkola, Parikkala, Jaakkima), tuhma (Myrskylä), äkämys (Kurkijoki), *durakku* 'hölmö, lurjus, narri' (Salmi), ven. *durak* 'tolvana, hölmö, tyhmä' ja henkilönnimestä *Durak, Durakov*⁹⁵, esim. Ivaško *Durak* 1500 Sortavalan pokostassa, Jermolka *Durakov* 1496 Etelä-Vepsässä, Savka *Durakin* 1591 Vienan Kemissä.⁹⁶ Itä-Suomesta on kotoisin myös sn. *Toroppa, Toropainen*, esim. *toropaine* Salmissa⁹⁷, jossa se — PEKKA POHJANVALON mukaan⁹⁸ — on tuttu ristimänimenäkin (*Toroppaine*), vieläpä appellatiivina: *toroppaine* 'omituinen, äkäinen ihminen', verb. *toropeijja, toroppeija, toroppie* 'hätäillä, kiirehtiä'. Sanat on yhdistetävä ven. appellatiiviin *torop* 'der, die (allzu) Hastige, Uebereilte, Eilfertige; der, die immer grosse Eile, Hast hat'⁹⁹, *torop* 'hätäily, hoppu'¹⁰⁰ (vrt. sn. Hoppu), hn. ja sn. *Torop, Toropov*¹⁰¹, esim. Lukeritsa Ivanovskaja žena *Toropova* 1563 Aunuksesta, Vaska *Toropov* 1563 Äänis-Vepsästä¹⁰². Vrt. tn. *Toroppala* Kiteellä ja Rääkkylässä.

Ihmissilmä näkee helpommin — ja mielellään — lähimmäisen naurettavat ja heikot puolet, ja siksi kyseessä olevassa ryhmässä ns. pejoratiivinen nimiaines on silmäänpistävä. Tältä näkökannalta on hyvin ymmärrettävissä, että appellat. *piessa* 'förmildring af piru, den onde, ondt väsende, olycksande, olycka (i svordom)' (Lönnrot), *biesu* 'piru' (Salmi), *piessahainen, piessainen* 'ondt väsende, olycksande' (Lönnrot, lisäv.), ven. *běš, běs* 'piru, paholainen, saatana'¹⁰³, on voinut muodostua myös henkilönnimeksi: ven. *Bes, Besov*¹⁰⁴, suom. *Piessa*. Vrt. *Piesalanlahti* Keuruulla, kn. *Piesala* Inkerissä¹⁰⁵. Harvinaisempia ovat hyväntahtoiset nimitykset, sellainen kuin sn. *Topra* (esim. Lappee, Lauritsala, Kuopio), johon sisältyy appellat. *topra* 'hyvä, kunnan ihminen' (länsimurteissakin tuttu), *toprakka* 'toughukas' (Liperi), ven. *dobryj* 'hyvä, kunnollinen', hn. *Dobro, Dobryj, Dobrja*¹⁰⁶. Vrt. esim. *Topronlahti, -niemi* Enossa, *dob-*

⁹³ TUPIKOV mt. ss. 122, 526.

⁹⁴ HEIMAN mt. s. 233.

⁹⁵ TUPIKOV mt. ss. 139, 539.

⁹⁶ RONIMUS mt. s. 195. — Pistsovyje knigi 51. — HEIMAN mt. s. 324.

⁹⁷ HILARIA HOTARI Salmin pitäjän Lunkulansaaren ja Mantsinsaaren paikannimistö s. 101. Käsikirj. PNA.

⁹⁸ Salmin murteen sanakirja.

⁹⁹ J. PAWLOWSKY Russisch-deutsches Wörterbuch.

¹⁰⁰ Esim. PEKKA KIJANEN Venäläis-suomalainen sanakirja.

¹⁰¹ TUPIKOV mt. ss. 397, 787.

¹⁰² Pistsovyje knigi 68, 107.

¹⁰³ KALIMA mt. s. 137.

¹⁰⁴ TUPIKOV mt. ss. 79, 498.

¹⁰⁵ Ks. tark. RUOPPILA mt. ss. 152, 153.

¹⁰⁶ TUPIKOV mt. s. 129.

rañniemi Itä-Karjalan Jänkäjärvellä, Uusi ja Vanha *Dobrenitsa* Inkerissä.

Epämääräisen ryhmän — tulevan nimistöntutkimuksen ongelmina — muodostavat ne nimet, joita vain äänteellisen yhtäläisyyden ja eräiden todennäköisyyspäätelmien nojalla voidaan pitää slaavilaisperäisinä. Niistä tässä yhteydessä mainittakoon vain sakkolainen kn. *Haparainen* (vrt. Timaska *Haparain* 1613 VA 5973:6, Simana *Haparain* 1614 VA 5973:22), jolle on olemassa esim. seuraavanlaista vertailuaineistoa: ven. hn. ja sn. *Habar, Habar', Habarov*, esim. *Habartsu* Kostinu 1549 Vienen Uikujärvellä, Der. u pogosta v navoloke slovet *Habarovskaja* Sungussa¹⁰⁷, ja itäkannaksalainen sn. *Tenka(nen)*, jonka äänteellisesti voimme yhdistää appellat. *tenka* 'raha', ven. *deŋga* 'denga, eräs rahayksikkö', mon. *deŋgi* 'raha'¹⁰⁸, hn. *Denga*¹⁰⁹. Vrt. Fedotko *Tengujev* 1500 Inkerissä¹¹⁰.

IV

Tutkiemani täydellistämiseksi esitän lopuksi joitakin nimityyppisiä ja nimiä siitä sekä levinneisyydeltään että määrältään laajimmasta ryhmästä, jonka muodostavat kristillisperäiset kreikkalais-venäläiskarjalaiset ristimänimet.¹¹¹ Niitä varsinkin sukunimen funktion kehittyneinä on tunkeutunut länteen päin, ja esim. savolaisessa sukunimistössä sekä sekundäärisesti paikannimistössä aines näyttää varsin rikkaalta.

Karjalan kannaksen asumus- ja henkilönnimistössä erottuu tuttu *-ska* johtiminen ryhmä: *Aliska, Aniska, Ivaska, Ontruska, Tereska, Timoska, Ulaska, Voloska* ym., joita vastaavat venäläiset muodot *Olisko, Aniska, Oniska, Ivaška, Andruška, Tereška, Timoška, Vlaska* ja jotka MOROŠKININ Onomasticon slavicum'in mukaan ovat eräänlaisia hypokoristisia muotoja nimistä *Aleksei, Anis'ja, Ivan, Andrei, Terentij, Timofei, Vlasij*. Ne polveutuvat Novgorodin ajoilta, sillä niin runsaasti niitä on jo tavattavissa Novgorodin vatjalaisen viidenneksen henki- ja verokirjassa v. 1500 (esim. *Ivaško Šulga, Ivaško Sosui, Harko Ivaskov, Olisko Obakumov* Käkisalmenseudulla¹¹², muutaman esimerkin mainitakseni). Toisen silmäänpistävän ryhmän muodostavat *-ovo (-ova) > -ua* -johtimiset Itä-Kannaksen kylännimet, esim. Pyhäjärvellä *Kiprua* (< *Kiprovo* 1500, karj. rn. *Kibra, Kibroi*, ven. *Kiprian*, kr. *Kyprianos*), *Miissua* (< *Misovo*

¹⁰⁷ HEIMAN mt. s. 161. — Pistovyje knigi 107.

¹⁰⁸ KALIMA mt. s. 171.

¹⁰⁹ TUPIKOV mt. s. 126.

¹¹⁰ Perepisnaja obrotšnaja kniga 504.

¹¹¹ VILJO NISSILÄ Venäläisperäisiä henkilönnimiä Itä-Karjalan paikannimistössä. Viiritäjä 1943. — NISSILÄ Lisiä venäläisperäisiin henkilönnimiin Itä-Karjalan paikannimistössä. Suomi-kirjan eripainoksia 17.

¹¹² RONIMUS mt. ss. 3, 4, ym.

1500, karj. Miša, Miš(š)oi, ven. Mihail, hepr. Mikael), *Tiitua* (< *Titovo* 1500, karj. Tiitta, ven. Tit, kr. Titos¹¹³), Raudussa *Liipua* (ks. ed.), ym.

Itä-Karjalassa, Laatokan Karjalassa, Savossa ja Pohjois-Pohjanmaalla on leimaa antava *-nainen* (*-nainii*) tyyppi: *Arttanainen, Harittanainen, Huohvanainen, Huurinainen, Iivanainen, Davanainen, Kalinainen, Kananainen, Lapanainen, Lokinainen, Marttinainen, Mironainen, Nasanainen, Niikkanainen, Ohvanainen, Onttonainen, Paakkunainen, Piminäinen, Platanainen, Romanainen, Savinainen, Simanainen, Sohvanainen, Sohronainen, Teppanainen* ja *Tiippanainen*, jotka ovat syntyneet kreikkalais-venäläisestä nimistöstä, kuten aikaisemmissa tutkielmissani olen osoittanut. Melkeinpä jokainen kreikkalais-venäläinen ristimänimi on Karjalan alueella muovautunut moniksi kansanomaisiksi varianteiksi, joista eräät ovat voineet jo hävitä tai ovat säilyneet sukuniminä tai paikanimistössä. Mutta useat esiintyvät vielä kansanomaisessa nimistössämme, kuten esim. Petri, Pedri, ven. Petr, kr. Petros -nimen *h y p o k o r i s t i s e t m u o d o s t u m a t Pessi* (esim. Kerimäellä), *Pešši, Pešoi* (esim. Salmassa) ja sukuniminä *Pessi* (esim. Kaukolassa), *Pesu* (esim. Sortavalan seuduilla) sekä *Pesonen* (laajalti Itä-Suomessa), vain yhden esimerkin mainitakseni. Merkille pantavat ovat eritoten eräiden nimien painotuksesta syntyneet *elliptiset* *m u o d o s t u m a t*, joita tapaamme läntisessä nimistössämmekin (esim. *Gregorius* > *Korjus*, *Augustinus* > *Tiinus*, *Donatus* > *Naatus*, *Antonius* > *Toni, Tyn(n)i*). Itä-Kannaksen sukunimistössä edustaa tyyppiä mm. sn. *Ruuska*, jonka primäärinen muoto *Druska* on syntynyt *Ondruska* -nimestä (Pyhäjärvellä 1638¹¹⁴). Myös eräät kreikkalaiskatoliset naisnimet ovat jättäneet jälkensä sukunimistöömme: sn. *Nasto(nen)* < *Nastoi* (Anastasia), *Eeva, ?Litja* (< *Lidija*), *?Talja* (< *Natalja, Natalia*)¹¹⁵, jotka kaikki ovat kannakselaisia sukunimiä. — Vaikkapa nämä nimet Suomessa ovatkin siis saaneet oman foneettisen asunsa, ne silti antavat Karjalan, Savon ja Pohjois-Pohjanmaan nimistölle erikoisen »karjalaisen» värin.

*

Entä slaavilaisen nimistön tutkimuksen merkitys? Ensiksikin jos voimme eliminoida syrjään vierasperäiset, esim. juuri slaavilaiset nimiaineokset, on mahdollista helpommin operoida omalla suomalaisella materiaalilla. Toiseksi slaavilaisen aineiston tuntemus auttaa tutkijaa koko itäisen nimistöemme, ennen kaikkea karjalaisen ja savolaisen sukunimistön, selvittämisessä. Tämä aines suomalaisessa ympäristössä—sekä luonto- että etenkin kulttuurinimiin kitey-

¹¹³ RONIMUS mt. ss. 26, 27, ym.

¹¹⁴ IMPI VIIKA Pyhäjärven historia 108.

¹¹⁵ Vrl. kuitenkin kn. *Taljala* Kalvolassa.

neenä — valottaa vanhan Novgorodin vatjalaisen viidenneksen asutusta ja elämää, kuten eräät mainitut esimerkit (*Jaama, Mellitsa, Sirmitsa, Lopotti* ym.) ovat osoittaneet. Monet nimet luterilaisessa ympäristössä viittaavat entiseen kreikkalais-katoliseen asutukseen, esim. *Lokinanpelto* (vrt. Ignatko *Loginov* 1500¹¹⁶) Räisälässä, *Kiprüa, Larjava, Miüssua, Tiütua, Ivaskansaari* Pyhäjärvellä, *Sirkiänsaari* (*Sirgiä, Sergei*), *Aliska Raudussa*, jotka kaikki ovat kannakselaisia kylännimiä, ja erittäin lukuisia nämä nimet ovat tietenkin Laatokan Karjalassa, esim. kn. *Hilonen* Suojärvellä, pitäjän nimi *Harlu*, kn. *Nehvola* Hiitolassa, kn. *Paussu* Harlussa, tn. *Onoila* ja *Kontro* Suistamolla, tn. *Onesimankontu* ja *Temola* Impilahdella, tn. *Potoinnmäki* Suojärvellä, joihin sisältyy kreikkalais-katolisen asuttajansa nimi.

Länteen päin siirtyneinä nämä nimet tarjoavat arvokkaita asutushistoriallisia viitteitä, joskin on otettava huomioon myös pelkkä nimistön ekspansio. Karjalaisperäisiä läntisellä Kannaksella ovat esim. kn. *Ontruskanmäki* Kivennavalla, kn. *Aliskala, Naumala* sekä kyläosan nimitys *Koroli* Valkjärvellä, kn. *Sakkalila* ja *Selola* Muolaassa, kn. *Ignattala* Viipurin pitäjässä, ym.¹¹⁷ Itäisestä asutuspaineesta ovat todistuksena myös *Ryys, Ryts* -nimet läntisellä Kannaksella puhumattakaan kauemmas länteen kulkeutuneista *Ryssä, Rytsä, Ryytsä, Ryyttä* -nimistä, samoin *Venäläinen, Puolakka* ja tavaltaan *Tattari* (vrt. Griška *Tatarinov* 1563 Aunuksessa¹¹⁸), vaikka nimet eivät varsinaisesti kuulukaan käsiteltävään aineistoon.¹¹⁹

Tutkiessamme nimistön avulla itäistä asutuspainetta länteen päin on kuitenkin muistettava, että eräissä tapauksissa läntinen roomalaiskatolinen nimi on voinut muovautua äänteellisesti samanasuiseksi kansanomaiseksi variantiksi kuin vastaava itäinen kreikkalaiskatolinen nimi. Niinpä Itä-Suomessa tyypillinen sukunimi *Riiko(nen)* on syntynyt karjalaisesta ristimänimestä (*grigoi*, ven. Grigorij, kreik. Gregorios, mutta kun lännessä Pohjanlahden rantamilla esiintyy jo 1500-luvulla tn. *Riikoila* sekä *Riikonkivi* (Raumalla), on todennäköisempää, että niihin sisältyvä *Riiko(i)* -nimi on roomalaiskatolista perua (*Gregorius*).¹²⁰ Ja kysymys on vielä monimutkaisempi, jos tarkastelemme sitä Pohjois-Pohjanmaan kannalta, jonne siirtolaisia on tullut sekä lännessä että idästä. Kuten ARMAS LUUKKO on osoittanut, kuivaniemeläinen Olli Juhonpoika *Riikoi* l. *Gregi* 1500-luvun puolivälissä on läntistä juurta¹²¹, mutta toisaalta itäiseen virtaukseen viittaavat Iin satamasta mainitut *Riikoij*

¹¹⁶ RONIMUS mt. s. 32.

¹¹⁷ *Nastola, Elimä(ki), Anjala* -nimien selvittely vaatisi oman tutkimuksensa. Vrt. esim. E. A. TUNKELON käsitystä Anjala-nimestä (Inkeröismurteiston asemasta ss. 23, 24).

¹¹⁸ Pistsovyje knigi 80.

¹¹⁹ Ks. tark. VILJO NISSILÄ Syntymäpaikkaa ja -yhteisöä ilmaisevia sanoja nimistösämme. Virittäjä 1954, ss. 266, 267.

¹²⁰ AINA LÄHTEENOJA Rauman kaupungin historia I 34, 107.

¹²¹ Pohjois-Pohjanmaan ja Lapin keskiaika sekä 1500-luku s. 353.

Ryss 1544 VA 4532:40, *Riko* Ryss 1548 VA 4534 b:33 ja *Rijkoij* Rytztz 1570 VA 4719:28. Samaten on oletettavissa, että yleinen peräpohjolainen nimi *Iljana* on itäistä juurta, mutta kun toisaalta Turusta mainitaan 1526, 1528 *Iljana* (*Ylian, Ilian*), 1624 Jakop Jliana, Jöran Jliana, 1616 sn. Iljanainen, 1632 Iliana gård¹²², nimi voi olla läntistäkin perua: skand. naisennimi *Iliana, Juliana*¹²³. Tähän viittaavat myös hailuotolaisen talonnimien *Iljanan* eräät vanhat merkinnät: Juliana Enckia 1635 VA 9098:56, Jlian Enkia 1637 VA 9103:78, Juliana Änkia Junni 1671 VA 9157:145 ja sitten esim. Johan Illjana 1685 VA 9189:51. A. V. KOSKIMIEHEN Luulajasta v. 1580 mainitsema Joen *Jafwansson* näyttäisi olevan läntistä alkuperää (vrt. *Jahan* ~ *Javan* samoin kuin *Johan* ~ *Jovan* ~ *Juwani*¹²⁴), mutta muut tuntemani esimerkit viittaavat itäiseen nimistöön, esim. *Jawan* Sijkoisson 1614 Soanlahdella (VA 5993:12), Safka *Jowanainen* (af ålder) 1618 Inkerissä¹²⁵, sn. *Javanainen* Rääkkylässä, Rautjärvellä, Käkisalmen pitäjässä, Kaukolassa, Räisälässä ja paikannimistössä esim. tn. *Javana, Javananlahti* Joroisissa sekä ennen kaikkea *d'avana* *muod* Itä-Karjalassa Kuujärvellä. Itäisen *Javana* -nimien pohjana on varmaan ven. *Iovan*, krist. *Ioann*.¹²⁶ Kun samanlaista kahtalaisuutta ilmenee monissa muissa (kristillis-peräisissä) nimissä — mainittakoon vain lisäksi *Illi* ja *Jakku* —, on tätä nimistöä käytettävä varsin v a r o v a i s e s t i asutushistoriallisten johtopäätösten teossa. Tässä suhteessa TUPIKOVIN esittämä muinaisvenäläinen henkilönimistö onkin t o d i s t u s v o i m a i s e m p a a.

Slaavilaisperäisen nimistömme vastaisen tutkimuksen tärkeimpiä tehtäviä on löytää kriteerejä, joita voidaan menestyksellisesti käyttää tämän materiaalin identifioimisessa suomalaisalueilla. Varsinkin Itä-Karjalan ja Inkerin rikas aineisto, jonka tutkielmassani olen suureksi osaksi jättänyt syrjään, avannee paljon moninaisempia näkymiä venäläisen nimistön ekspansioon vanhoille suomalaisalueille ja tuossa nimistössä tapahtuneisiin äänteellisiin muutoksiin. Vasta ne selvitettyämme on myös mahdollista monien hämärien nimien etymologioiminen, mikä taas on avaimena luotettavien asutushistoriallisten johtopäätösten tekoon.

VILJO NISSLÄ

¹²² V. GRANLUND Kon. Gustaf den förstas reg. III, V. — Utdrag ur Åbo stads dombok 1624—1625 s. 1, 15, 76, 95. — Utdrag ur Åbo stads dombok 1632—34. — VA 85:10.

¹²³ KARIN ja SVEN NORRMAN Förteckning öfver svenska dopnamn. Sv. landsmälen VI: 7 s. 16.

¹²⁴ Vrt. *Jahan* Appijan 1416 Sääksmäellä (FMU II 170), *Jawan* Härmansson 1490 Pohjois-Pohjanmaalla (Koskimiehen kok.), *Jowan* Lodmalayn 1448 Vanajassa (FMU III 449), sn. *Juwani* Muhoksella, *Juwahi*, *Juwaniinieniemi*, -selgy Salmassa, ym.

¹²⁵ Jordeböcker öfver Ingermanland s. 199.

¹²⁶ M. MOROŠKIN Slavjanskij imenoslov ili sobranije slavjanskij litšnyh imen v alfavitnom porjadke 95. — T. I. ITKONEN mainitsee *Javana*-nimen myös Lapista — A. V. Forsmaniin nojautuen — suomalaisena miehennimenä (Suomen-, kuolan- ja ruijanlappalaisten vanhat henkilönnimet. Virittäjä 1942 s. 78).

Éléments slaves dans la nomenclature finnoise

Les éléments slaves sont nombreux non seulement dans notre lexique appellatif, mais aussi dans la nomenclature, parmi les noms de personne aussi bien que parmi les noms de lieu. La couche la plus ancienne est probablement représentée par les noms provenant des appellatifs d'emprunt, et ils se sont répandus par tout le pays. Aux noms de lieu se rattachent p.ex. les appellatifs *katitsa* 'bouchot', *ahrain* 'foène', *sirppi* 'faucille', *talkkuna* 'sorte de purée de farine', *lusikka* 'cuiller', *lava* 'estrade', *pätsi* 'fournaise', *veräjä* 'claire-voie', *lotja* 'chaland', *majakka* 'phare', *raja* 'frontière', *risti* 'croix', *kuoma* 'compère', et notamment *turku*, ancien terme de commerce, aussi bien que *pappi* 'prêtre', *suntio* 'bedeau' et *miero* 'village', mot relatif à la mendicité; ces trois derniers sont devenus plus tard des noms de personne. Les emprunts russes plus récents ont pénétré en premier lieu dans les parlers de l'est, d'où ils se sont répandus vers l'ouest avec le peuplement. De ces emprunts, restreints à certaines régions, nous citons entre autres *poru* 'lande' (p.ex. Porunmäki), *guba* 'crique' (p.ex. Kaurunguba à Salmi), *luosa* 'flaque' (p.ex. Luosanpelto), *paunu* 'mare' (p.ex. Paununperä à Hauho), *kolu* 'barrage dans un cours d'eau' (p.ex. Kolunranta à Sakkola), *opotta* 'pâis' (p.ex. Opotanmäki dans la commune rurale de Sortavala), *sarain* 'fenil' (p.ex. Sarainpelto à Sakkola), *mellitsa* 'tablette' (p.ex. Mellitsanlampi à Vuoksenranta), *jaama* 'route nationale, bureau de poste' (p.ex. Vanhajaama, Uusijaama, villages de Metsäpirtti), *kaavani* 'port' (p.ex. Kaavanja à Sakkola), *ristani* 'débarcadère' (p.ex. Ristaninpelto à Virolahti), *hosani* 'maître de la maison' (p.ex. Hosani, ferme à Antrea), *lepotti* 'faubourg' (p.ex. Lopotinniemi à Sakkola). Des traces intéressantes ont été laissées dans la nomenclature de lieu surtout par le convertissement religieux et le système des domaines de donation; à celui-là, se rattachent les appellatifs *kelja* 'cellule', *sirniitsa* 'moine ou religieuse', *sässönä* 'chapelle' (Kelja, village de Sakkola, Sirnihta, ferme de Liperi, Sässönänpelto à Sakkola); à celui-ci, *ropotti* 'travail' (p.ex. Ropottipellot à Sakkola), *vortisa* 'cour princière' (p.ex. Vortsanpellot à Sakkola), etc. — Des exemples de noms de type slave, munis d'un préfixe, se rencontrent aussi dans nos régions frontalières, p.ex. *Saalisi*, *Saapru* et *Putoria* (russe Zales'je, Zabor'je, Poddvor'je), villages dans l'Isthme de Carélie,

Plus encore que dans les noms de lieu, l'influence slave se manifeste dans les noms de personne. Aux noms de lieu se rattachent entre autres des appellatifs d'origine russe désignant un métier, p.ex. *kasakka* 'Cosaque', *konovala* 'châtreur', *korotniekka* 'maraîcher', etc. (cf. Kasakkakivi à Viipuri, Konovalanmäki à Antrea, Korotnickanpellot à Sakkola), et plusieurs de ces appellatifs ont en outre évolué en des noms de famille, p. ex. *kupias* 'contremaître' (finn. *Kupias, Kupiainen*), *kupsa* 'marchand' (p.ex. finn. *Kupsa* ou *Kupsu* à Salmi), *tokkari* 'charpentier' (p.ex. Tokkari, nom de village à Rautu), *taarasti* 'doyen du village' (p.ex. finn. Taarasti à Joutseno). Aux noms de métier se rattachent aussi indirectement finn. *Laapotti* et *Rokosu* 'pantoufle de teille, fibre de teille'. D'un caractère péjoratif sont *Holoppa*, *Holoppainen* (russe *holop* 'esclave', etc.), *Purlakka* (russe *burlak* 'paysan, ouvrier, vagabond', etc.), *Musikka* (russe *mužik* 'paysan, ouvrier, homme du peuple'), la classe supérieure étant représentée par finn. *Pajari* (russe *bojarin* 'aristocrate, potentat') et même par *Koroli*, *Korolinen* (russe *korol'* 'roi'). Aux dénominations de parenté appartiennent finn. *Vumukainen* (russe *vnuk* 'petit-fils') et peut-être *Surakka* (russe *šurak* 'frère de la femme'); du monde des oiseaux proviennent finn. *Sakkali* (russe *sokol* 'faucou') et *Vorna*, *Vornanen* (russe *voron* ou *vorona* 'corbeau, corneille'). Typiques de la nomenclature de personne sont aussi les appellatifs désignant les qualités extérieures ou intellectuelles de l'homme, p.ex. russe *guban*, *gubanja* 'homme lippu' (finn. *Kupana* dans l'Isthme de Carélie), russe *durak* 'jobard' (finn. *Turakka*, *Turakainen*), russe *torop* 'homme pressé', etc. (finn. *Toropainen*). Les plus nombreux et les plus répandus sont cependant les prénoms grec-russe-caréliens, d'origine chrétienne, auxquels remonte un grand nombre de noms de famille surtout dans le district de colonisation savo-carélien, où ils se sont, bien entendu, cristallisés même dans la nomenclature de lieu. De ce groupe, l'auteur ne cite que deux types spéciaux, à savoir les noms aux suffixes *-ska* et *-nainen*, p.ex. *Aliska*, *Aniska*, *Ivaska*, *Tereska* et *Ulaska* (premier type) et *Ivanainen*, *Javanainen*, *Kananainen*, *Martinainen*, *Savinainen*, *Teppanainen*, etc. (deuxième type). Il est évident qu'un examen critique de cette nomenclature permet de tirer certaines conclusions sur le peuplement de notre pays dans la direction est-ouest.